

TAKAMITSU MURAOKA
A Grammar of Qumran
Aramaic. Ancient
Near Eastern Studies
Supplement 38. Leuven:
Peeters 2011, 285 s.

Millaista oli Jeesuksen äidinkieli? Välähdyksen tästä tarjoaa se kielimuoto, joka on dokumentoituna Kuolleenmeren lähistöltä löytyneissä arameankielisissä teksteissä. Ennen Takamitsu Muraokan kattavaa teosta *A Grammar of Qumran Aramaic* kunnollista kieliooppia nimenomaan Qumranin arameaan ei ole ollut saatavilla. Toki Qumranin aramea on läheistä sukua Raamatun aramealle sekä muille samanaikaisille aramean murteille, kuten Egyptissä puhutulle aramealle, mutta Qumranin aramealla on myös omat ominaispiirteensä. Muraokan kieliooppi käsittelee Qumranin yhdestätoista luolasta löytyneiden arameankielisten tekstien lisäksi myös sen lähialueilta löytyneitä samanaikaisia tekstejä (Nahal Hever, Murabba'at, Jeriko ja Masada). Vaikka maantieteellisesti tekstit on löydetty suhteellisen pieneltä alueelta, on todennäköistä, että kirjallisesti ne heijastavat laajempaa aluetta, sillä epäilemättä osa on kirjoitettu alun perin muualla ja (vain) kopioitu tai säilytetty Kuolleenmeren alueella.

Tutkimuskohteena olevien tekstien aikaväli on yli 300 vuotta (n. 200 eaa.–150 jaa.), mikä väistämättä asettaa haasteita kielioopin tekijälle. On selvää, että tuona aikana kieli ei ole voinut säilyä muuttumattomana. Tästä huolimatta Muraoka on valinnut synkronistisen käsittelytavan, jossa hän tutkii tekstikorpusta kokonaisuutena ilman, että tavoitteena on esittää aineistoa kielen kehityksen näkökulmasta. Tämä on varsin perusteltua, sillä kieliooppi on kattavuudessaan ensimmäinen laatuaan. Vaikka Muraokan lähtökohdasta onkin synkroninen, hän ottaa ansiokkaasti huomioon sekä aramean kielen aikaisemmat ja myöhemmät

kielimuodot että kielen kehityksen Qumranin aineistossa. Kielen kehityksen huomioiminen näkyy esimerkiksi merkitykseltään synonyymisten afel- ja hafel-verbimuotojen vaihtelun käsittelyssä (§28–29). Jobin kirjan Targum (11Q10) suosii selvästi enemmän varhaisempaa hafel-muotoa, kun taas Genesis-apokryfi (1Q20) käyttää pääsääntöisesti afel-muotoa. Esimerkki on valaiseva myös sen kannalta, miten tekstin tyyli voi vaikuttaa kirjoittajan valintoihin. Jobin targumin kirjoittaja saattaa suosia hafel-muotoa sen vuoksi, että sen käyttö tulee lähelle Raamatun arameaa (ja on lähempänä vastaavaa heprean muotoa), kun taas Genesis-apokryfi uudelleenkirjoitettuna teoksena (*Rewritten Bible*) irtautuu lähtötekstistään, minkä vuoksi kirjoittajalla on enemmän vapauksia käyttää afel-muotoa.

Muraokan kieliooppi on varsin perusteellinen, mutta myös vaatii lukijalta ainakin jonkin verran pohjatietoja arameasta ja yleisestä seemiläisestä kielitieteestä. Ilman näitä lukijalle ei esimerkiksi kovin helposti avaudu, mitä tarkoitetaan kanaanalaisella vokaalimuutoksella (§10b). Kyseessä on ilmiö, jossa kantaseemiläinen vokaali *ā* on kanaanalaisissa murteissa, kuten hepreassa, muuttunut tietyissä tapauksissa vokaaliksi *ō*. Tästä esimerkkinä Muraoka esittää johtopäätöksen, että Qumranin arameassa esiintyvässä muodossa **אנוש** /*'enōš*/ ('ihminen') näkyy heprean kielen vaikutus, kun tavanomaisempi muoto arameassa on **אנש** /*'enāš*/.

Muodoltaan kieliooppi on melko perinteinen: ensin käsitellään fonologia, jota seuraa morfologia, morfosyntaksi ja lopulta syntaksi. Terminologia seuraa usein yleisessä seemiläisessä kielitieteessä käytettyjä ilmaisuja. Näin esimerkiksi johdetuista vartaloista puhutaan lyhenteillä G (perus), Gt (refleksiivi), D (kahdennus), Dt (refleksiivinen kahdennusvartalo). Kausatiivivartalosta ei kuitenkaan käytetä vastoin oletusta lyhennettä C, vaan H/A (hafel/afel). Samoin aikamuotojen kohdalla käy-

tetään termejä prefiksitaivutus ja suffiksitaivutus perinteisempien imperfektin ja perfektin sijaan. Käytäntö on mielestäni hyvä, vaikka saattaa vaatia lukijalta totuttelua. Sen sijaan yllättävää on, että heikkojen verbien kohdalla puhutaan traditionaaliseen tapaan pe-jod-verbeistä (siis lähtökohtana malliverbi **פעל**) eikä univeraalimmin I jod -verbeistä.

Muraokan tekstikorpuksen lähtökohtana ovat Discoveries in the Judaean Desert -sarjan tekstieditiot. Tästä huolimatta hän ei tyydy vain toistamaan niissä esitettyjä rekonstruktioita, vaan esittää niihin myös parannuksia silloin kun hänen mielestään siihen on aihetta. Esimerkiksi Naboniduksen rukouksessa rekonstruotoitu **לי ואסא לי** (4Q242 1–3 3) olisi syytä lukea pikemminkin kahdennusvartalon muodossa **ואסיני** (alaviite 79, s. 106). Samoin Muraoka ottaa tarvittaessa huomioon kirjoitusten kirjoitusvirheiden mahdollisuuden teksteissä (ks. esim. s. 105 ongelmallisen muodon **למעמרא** tarkastelu).

Kielioopissa on perusteellisesti otteesta johtuen paljon tietoa. Muraoka on esimerkiksi usein merkinnyt, onko jonkin tietyn muodon kaikki esiintymät annettu vai ei. Toinen esimerkki perusteellisuudesta on pienehkö tutkimus verbaalilauseiden sanajärjestyksestä (§78), jossa Muraoka luettelee kaikki Genesis-apokryfissa esiintyvät sanajärjestytyypit lukumäärineen. Toisaalta joskus jonkin yksittäisen tiedon löytäminen laajasta kielioopista voi olla hankalaa. Teoksen lopussa on kylä tavanomaiset asiasana- ja tekstihakemistot sekä aramean, kreikan, akkadin ja arabian (mutta ei heprean) sanojen hakemistot, mutta näissä on selvästi puutteita. Asiasanahakemisto on kaksipalstaisena vain puolitoista sivua pitkä ja esimerkiksi asiasanaa "passiivi" ei ole mainittu, vaan lukijan on selattava sisällysluetteloa, missä eri kohdissa tätä mahdollisesti käsiteltäisiin. Samoin kreikan hakusanalla **ἐφραθα** löytyy Markuksen evankeliumin jakeessa 7:34

mainittu sana, jonka pohjana aramean **אֱתֵרָה**, mutta aramean kielen indeksistä kyseistä sanaa ei löydy.

Kielioppi tarjoaa mielenkiintoisen tutkimusmatkan ajanlaskun taitteen Palestiinassa puhuttuun aramean kieleen. Se on erinomaisen hyödyllinen kenelle tahansa, joka haluaa perehtyä syvällisesti Qumranin arameaan. Teos syventää myös yleisesti tietoa aramean kielestä ja muista seemiläisistä kielistä. Se on myös välttämätön apuneuvo jokaiselle, joka haluaa tutkia ja kääntää Qumranin arameankielisiä tekstejä.

CHRISTIAN SEPPÄNEN,
TEOL. MAIST., FIL. MAIST.

ULLA TERVAHAUTA
A Story of the Soul's
Journey in the Nag
Hammadi Library: A Study
of Authentikos Logos (NHC
VI,3). Novum Testamentum
et Orbis Antiquus 107.
Göttingen: Vandenhoeck &
Ruprecht 2015. 276 s.

Av de texter som hittades i Nag Hammadi tillhör *Authentikos Logos* en av de mest förbisedda. Ett skäl till detta, menar Ulla Tervahauta, är att textens innehåll har trotsat många tidigare klassificeringsförsök. Under många år var Nag Hammadi-fyndets texter intimt förknippade med Gnosticism. Till följd av detta kom en huvudsaklig fokus att ligga på vad som upplevdes vara gnostiska teman: förekomsten av en ondsint demiurg och kreativa omtolkningar av skapelsemyten i Genesis. *Authentikos Logos*, som saknade karaktäristiskt gnostiska inslag, kom att anses mindre intressant och hamnade således i skymundan.

De senaste årens teoretiska landvinningar och kritik mot Gnosticism som tolkningskategori, skriver Tervahauta, har möjliggjort nya perspektiv och frågeställningar. Om en Nag Hammadi-texts källvärde inte längre begränsas av förekomsten av upplevda gnostiska inslag, är det i högre grad än tidigare också motiverat att återuppta undersökningen av de texter som identifierats som icke-gnostiska och därför kommit att bli eftersatta.

Ytterligare en brist inom tidigare forskning som Tervahauta identifierar är tendensen att ensidigt fokusera på den ursprungliga kompositionskontexten. Eftersom *Authentikos Logos* traditionellt sett dateras till det andra århundradet, har tidigare forskare också huvudsakligen läst texten utifrån denna kontext. Denna tendens upplever Tervahauta som mycket problematisk, inte bara för att 100-talsdateringen vilar på lösa grunder utan också för att *Authentikos Logos* kan ha kommit att ändras radikalt under traderings- och översättningsprocessen.

Efter att ha introducerat sin problemställning i introduktionskapitlet, övergår Tervahauta till en djupare undersökning av språk, manuskript och genre i bokens andra kapitel. Utifrån förekomsten av en ordlek som bara fungerar på koptiska, samt den genomgående höga språkliga nivån på texten, argumenterar Tervahauta för att en koptisk originalkomposition inte kan uteslutas, och för att *Authentikos Logos*, om det är en översättning, i sådana fall är en genomarbetad sådan, utförd av en kompetent översättare. Genre-mässigt, föreslår Tervahauta i överensstämmelse med tidigare forskning, bör den paranetiskt orienterade *Authentikos Logos* förstås som en predikan. I detta kapitel diskuterar Tervahauta också bibliska allusioner i texten och ger en överblick av det religiösa landskapet i Egypten, som lägger en god grund för hennes hypotes att *Authentikos Logos*, särskilt i den version som har bevarats, är

kristen, relativt sen och med fördel läses och kontextualiseras gentemot material från 300-talet.

De följande kapitlen, som utgör merparten av Tervahautas studie, är tematiskt orienterade. I kapitel tre behandlas det övergripande narrativet i *Authentikos Logos*, den fallna själens resa tillbaka till sitt ursprung. Genom att jämföra *Authentikos Logos* med material från bland andra Plotinus och Origenes, samt några valentinianska traditioner, visar Tervahauta att detta motiv var populärt och välspritt under senantikens. Kapitel fyra behandlar och kontextualiserar de epitet som tillskrivs den fallna själen: osynlig, andlig, materiell och rationell. I det femte kapitlet fokuserar Tervahauta på materiens roll i *Authentikos Logos* och andra relevanta komparativa texter. Bokens sjätte kapitel utforskar den förståelse vi möter i *Authentikos Logos* av kroppen som en plats där själen kämpar mot fiender och frestare som den måste övervinna innan den kan stiga uppåt. Särskilt i denna del framkommer de många beröringspunkterna mellan asketiskt orienterad kristendom och den tanketradition som återfinns i *Authentikos Logos*. I en central passage i texten varnas mottagarna för Djävulen, liknad vid en fiskare som med olika beten lurar fiskarna att hugga. På samma sätt lockas människorna att åtrå materiella ting eller kroppslig skönhet, och på sätt dras in i starka känslöytringar – avund, begär, stolthet, fåfänga etc. – som får dem på fall. Utifrån predikogenren, allusionerna till biblisk litteratur och dessa paranetiska passager, där varningar för den människofiskande Djävulen uppmanar läsarna till asketiska övningar, visar Tervahauta att *Authentikos Logos* passar mycket väl in i en kristen asketisk kontext.

Tervahautas avhandling är utan tvivel ett viktigt bidrag. Som den första monografin med huvudsaklig fokus på *Authentikos Logos* fyller den ett tomrum som tidigare funnits i forskningen. Tervahauta lyck-